

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-62>

УДК 330.01

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ – БАЗА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ ДЕРЖАВИ

HUMAN CAPITAL – THE BASE OF THE INTELLECTUAL INDUSTRY OF THE STATE

Ляшенко Ганна Павлівна
кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6560-9931>

Liashenko Hanna
State Tax University

У статті розглянуті проблеми цінностей, які формує людський капітал. Обґрунтовано, що на стадії постіндустріальної економіки знання, навички, творчі здібності, досвід, вміння вносять свій вклад в економічні результати за рахунок підвищення виробничих і управлінських процесів, на підприємстві забезпечується наростання вартості і доходів, а держава отримує економічне зростання і накопичення національного багатства. Також у статті дана характеристика знанням. За допомогою людського капіталу формуються нові галузі й інтелектуальна індустрія.

Ключові слова: людський капітал, інтелектуальний капітал, нематеріальні активи, потенціал, інтелектуальна індустрія.

The article deals with the problems of values formed by human capital. It is substantiated that at the stage of the post-industrial economy, knowledge, skills, creative abilities, experience, skills contribute to economic results due to the improvement of production and management processes, an increase in value and income is ensured at the enterprise, and the state receives economic growth and the accumulation of national wealth. The article also describes knowledge. With the help of human capital, new branches and intellectual industry are formed. The purpose of this article is to study the concept of "human capital" and its relationship with the concept of "intellectual capital. Now, in the conditions of the transformation of the economy, for the quality of life of society, the development of the economy of the region, the state and international relations, human capital is the main part of intellectual capital. The following factors influence the development of human capital: past period, changes in the economy and post-industrial period of economic development. Today, the main importance is the development of the economy in the post-industrial period. Post-industrial society is characterized by the rapid development of technology, computer technologies, and science. In the post-industrial period, education becomes more and more important, because education determines the status of a person and the knowledge a person possesses becomes a source of innovation. A person is capital, since in the material world it is the basis of income and satisfaction of various needs, namely social, creative, moral. Human capital is a specific capital that can bring income to each individual, individual enterprise and the state as a whole. The concepts of "human capital" and "intellectual capital" are closely related, because human capital is one of its main elements. By using human capital today, developed countries are managing production and economic systems, forming innovative policies. Human capital has such a tendency to accumulate, to exchange, which means to generate new knowledge for the creation of the state's intellectual industry.

Key words: human capital, intellectual capital, intangible assets, potential, intellectual industry.

Постановка проблеми. В постіндустріальних умовах розвитку (XXI століття) на кожному підприємстві, фірмі, організації і державі в цілому визначається здатність до ефективних економічних зрушень, а саме: за допомогою впровадження інноваційних та інформаційних технологій. Тобто, дані зрушення направлені на формування нових форм капіталу, таких як людський, інтелек-

туальний, тому що ці види капіталу формують нові цінності. Таким чином, головним вектором розвитку економіки стає людський капітал, який переростає в інтелектуальний. Саме розвиток нематеріального виробництва підвищує роль і значення інноваційних знань й інформації в сучасному економічному розвитку. У спеціальній літературі вчені відмічають, що людський капітал зараз стає не тільки

засобом нарощення загального капіталу, а й визначенням пріоритетних напрямків трансформації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні більшість країн світу переорієнтувалися на інший підхід щодо економічного розвитку, а саме на нарощення інноваційного виробництва і високотехнологічних галузей, тобто на розвиток інтелектуальної індустрії. Дослідженням даної проблеми на сьогодні займається багато широко відомих і вітчизняних і зарубіжних вчених: Г. Беккер [6], Д. Белл [3], Л. Едвінсон [11], М. Дж. Кендрік [12], Т. Шульц [5], Г. Менк'ю [8], С. Фішер [9], О. Бородіна [7], В. Куценко [10], Д. Коляденко [1] та інші.

Формування цілей статті (постановка задачі). Метою даної статті є дослідження поняття «людський капітал» та взаємозв'язок його із поняттям «інтелектуальний капітал». До завдання даної роботи необхідно віднести дослідження підходів різних вчених, практиків, щодо економічної категорії «людський капітал», який має таку тенденцію накопичуватися, обмінюватися, а значить генерувати нові знання для створення інтелектуальної індустрії держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні більшість країн світу переорієнтувалися на інший підхід щодо економічного розвитку, а саме на нарощення інноваційного виробництва і високотехнологічних галузей, тобто на розвиток інтелектуальної індустрії. Тому, зараз в умовах трансформації економіки, для якості життя суспільства, розвитку економіки регіону, держави і міжнародних відносин, як головна частина інтелектуального капіталу, є людський капітал. На думку Коляденко Д. Л. [1] під людським капіталом розуміють накопичений людиною (суспільством) певний обсяг знань, здоров'я, навичок, здібностей, що цілеспрямовано використовуються у сфері економічної діяльності, завдяки чому підвищує доходи свого власника (якщо йдеться про конкретну особистість), прибутки підприємства (у разі коли людський капітал розгля-

дається на рівні підприємства), національний дохід. Таким чином, слід відмітити, що у в кінці ХХ століття знання стають основним економічним ресурсом, який впливає на підвищення продуктивності праці і конкурентоздатність підприємства і держави в цілому, тому що знання, як правило, мають тривалий цикл життя, вони несуть певну визначену ідею. У спеціальній літературі відзначається, що знання мають наступні характеристики, а саме знання є:

- актуальними (зберігають свою користь протягом певного часу);
- змістовними;
- структурованими (можуть виражатися різними мовами, формулами, виразами);
- доступними (для всіх людей без винятку);
- здатними для оприлюднення.

Отже, основою успішного розвитку постіндустріальної економіки у сучасному суспільстві виступають знання та інформація, і вони стали головним елементом інтелектуального капіталу (ІК). Знання які накопичує людина, поширюються і обмінюються – генерують нові знання, які можуть створювати нові цінності. В зв'язку з цим, в середині ХХ століття науковці неокласичної школи внесли свій вклад у розробку основного положення щодо теорії людського капіталу. В економічній літературі визначають, що на розвиток людського капіталу впливають такі чинники (табл. 1).

На сьогодні постіндустріальний період розвитку економіки в суспільстві займає центральне місце. Автор, Юхименко П.І. визначає, що постіндустріальна модель економіки – це така економіка, в якій в результаті науково-технічної революції й істотного зростання доходів населення змістився пріоритет від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, а домінуючими виробничими ресурсами стали інформація і знання. Тобто наукові розробки стають головною рушійною силою економіки. Найбільш цінними якостями є рівень освіти, професіоналізм і креативність працівника [2, с. 33].

Таблиця 1

Чинники розвитку людського капіталу

<p>1. Минулий період. Це період коли панували політичні чинники, централізоване планування.</p>	<p>2. Зміни в економіці. Цей період характерний розвитком такого моменту, як управління кадровим потенціалом.</p>	<p>3. Постіндустріальний період розвитку економіки. В цей період в розвитку економіки займають перше місце нематеріальні активи (знання, уміння, досвід, навички, інформація).</p>
--	--	---

Американський соціолог Белл Д. [3, с. 656], аналізуючи перспективи праці у новому суспільстві визначає його як «постіндустріальне». На думку Белла Д. постіндустріальне суспільство, як правило, повинно характеризуватися швидким розвитком техніки, комп'ютерних технологій, наукової спільноти (тобто інженери, вчені будуть відігравати головну роль в суспільстві і основним ресурсом розвитку економіки стануть інформація, знання і наука). В постіндустріальний період розвитку, за словами Белла Д. освіта набуває все більшої значимості, тому що освіта визначає статус людини в постіндустріальному суспільстві, так як знання, якими володіє людина становляться джерелом інновацій. Таким чином, організація науки визначає нове суспільство в якому основне місце займають університети і науково-дослідні інститути.

Отже, на думку американського соціолога Белл Д. [4], постіндустріальне суспільство, як «суспільство в економіці якого пріоритет перейшов від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти і підвищення якості життя, в якому клас технічних спеціалістів став основною професійною групою і, що найважливіше, в якому впровадження нововведень все більшою мірою залежить від досягнення теоретичних знань. Постіндустріальне суспільство передбачає виникнення інтелектуального класу (творча еліта вчених); середній клас (інженери, нау-

ковці); пролетаріат розумової праці (техніки, помічники, молодші спеціалісти, лаборанти). За автором Белл Д. постіндустріалізація характеризується п'ятьма ознаками (рис. 1).

Слід відзначити, що всі п'ять ознак формуються людиною завдяки її освіті, знанням, умінням, досвіду, кваліфікації, інтелектуальним здібностям. Таким чином, людина в процесі розвитку економіки є джерелом доходу. Отже, людина – це капітал, оскільки він у матеріальному світі є основою доходів і задоволення різних потреб, а саме соціальних, творчих, моральних. В економічній літературі вважається засновником теорії людського капіталу Шульц Т. Дослідник відмічав, що вартість будівель, устаткування розраховувалися з точністю, але про цінність людського капіталу мало що відомо. Вивчаючи проблематику людського капіталу Т. Шульц зробив такі висновки: 1) приносять дохід як людський капітал так і речовий; 2) змінюється структура заробітної плати від зростання інвестицій у людський капітал; 3) вкладення інвестицій у людський капітал випереджають вкладення у речовий капітал. Він проаналізував взаємозв'язок між рівнем освіти та здатністю людини використовувати знання, інформацію, технології з метою економічного розвитку та покращення добробуту суспільства. Сутність поняття «людський капітал» вчені дають по-різному (таблиця 2).

Можна відзначити, що всі автори вважають людський капітал – це специфічний капітал,

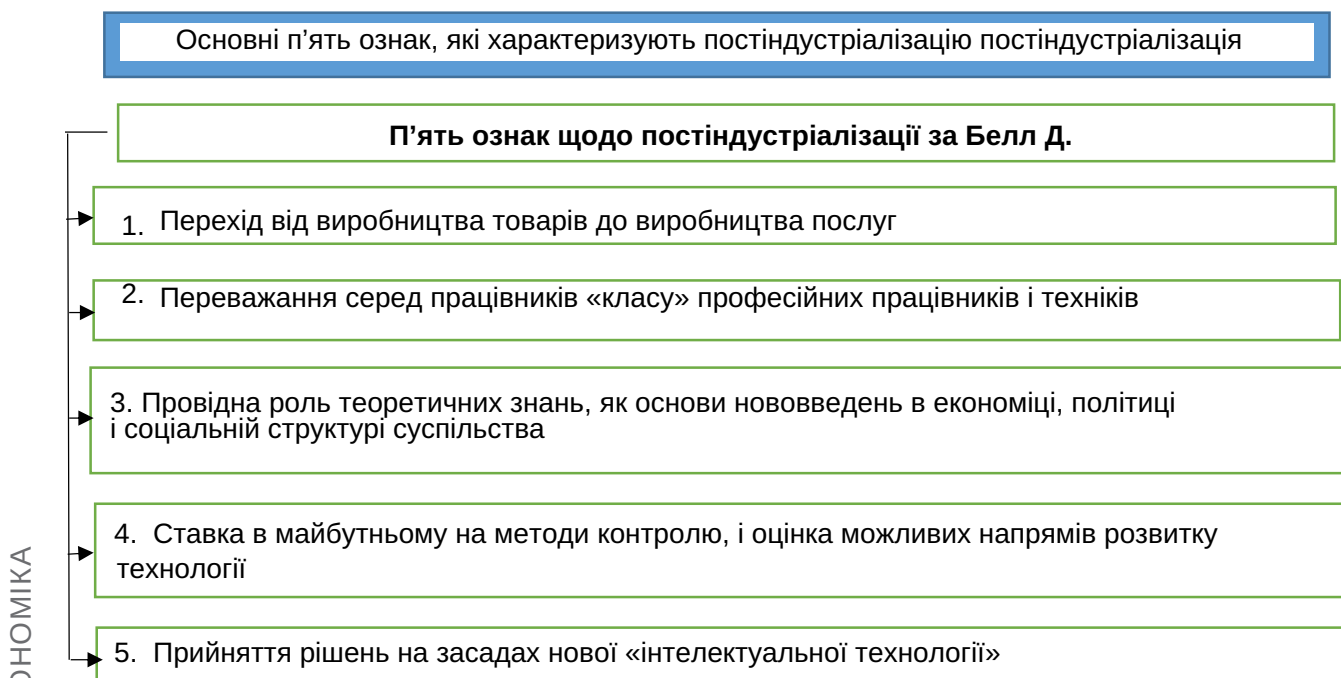

Рис. 1. Ознаки постіндустріалізації (за автором Белл Д.)

який здатен приносити дохід кожному окремому індивідууму, окремому підприємству і державі в цілому. Людський капітал – неліквідний капітал, він існує і використовується тільки в теперішній час, а час протягом якого він не використовувався – це просто утрачений час.

Отже, можна стверджувати, що чинниками формування людського капіталу можуть бути: правовий (правила поведінки і соціальні норми); економічний (забезпечення умов для повноцінного відтворення людського капіталу); соціальний (створення умов для соціальних потреб) і демографічний (формування і реалізація демографічної політики щодо народжуваності).

Слід відзначити, що зараз стали в суспільстві переважати нематеріальні активи (знання, уміння, досвід, навички, інформація) тому теорія людського капіталу переросла в більш ширше поняття – «інтелектуальний капітал». Поняття «людський капітал» і «інтелектуальний капітал», між собою, тісно пов'язані, тому що людський капітал – це один із головних його елементів. Інтелектуальний капітал, крім людського капіталу, об'єднує в собі багато інших елементів, на думку авторів: (Куценко В. І. й Євтушенко Г. І.) людський капітал – це сукупність знань, здібностей і кваліфікації, як здатність кваліфікованої робочої сили створювати прибуток у вигляді частини заробітної плати та прибутку підприємства [10, с. 136]; структурний капітал (Л. Едвінсон) – це частина фірми, яка залишається, коли службовці йдуть додому: знання, які знаходяться в конструкціях і технологіях [11]; клієнтський капітал (Е. Брукінг, К.-Е Сейбі,

Л. Едвінсон) – це розвиток відносин фірми з покупцями і замовниками); технологічний капітал (Дж. Кендрік [12, с. 8] – це накопичені знання, що втілені в нову технологію), соціальний і т.д.

Із вищевикладених науковцями висловів – висновок наступний, що головна роль у структурі інтелектуального капіталу відводиться людському капіталу, тому що тільки людина набуває, накопичує знання, уміння, досвід, інтелектуальні творчі здібності і потім застосовує їх для підвищення продуктивності праці, конкурентоспроможності підприємства та його економічного зростання. За допомогою інтелектуальних ресурсів на сьогодні розвинені країни проводять управління виробничо-економічними системами, формуванням інноваційної політики. Наприклад, у Польщі розвиток високотехнологічних сфер (біотехнології, хімічна та медична галузі), в Японії наукомісткі галузі (автомобілебудування, електроніка), в США (біотехнологія, медицина, енергетика) дозволили формувати інтелектуальну індустрію.

Отже, слід відзначити, що людський капітал відіграє основну роль у формуванні нових галузей і становленні інтелектуальної індустрії. Слід також зазначити, що людський капітал має такі властивості, а саме – це джерело формування всіх видів потенціалів (економічного, виробничого, інтелектуального і т.д.), механізм розробки і реалізації цілей економічного розвитку, забезпечення простого і розширеного відтворення основних активів, здійснення інноваційної політики та інші. Так як людський капітал генерує інте-

Таблиця 2

Поняття «людський капітал»

Автори	Визначення
1. Г. Беккер [6, с. 127]	Людський капітал – це сукупність навичок, знань й умінь людини. Вкладення інвестицій автор вважав переважно – це витрати на освіту та навчання.
2. О. Бородіна [7, с. 51]	Людський капітал – це сукупність інвестованих суспільно доцільних виробничих і загальнолюдських навичок, знань, здібностей, якими володіє людина, як їй належить, є невіддільним від неї та практично використовуються у повсякденному житті.
3. Г. Менк'ю [8, с. 248]	Людський капітал – це накопичені інвестиції в освіту і навчання людей у процесі роботи.
4. С. Фішер [9, с. 303]	Людський капітал – це природні здібності і талант людини, а також її освіта та набуття кваліфікації.
5. Т. Шульц [5, с. 39]	Людський капітал – це продуктивний чинник, головний двигун і фундамент індустріальної, постіндустріальної економіки, та інноваційної інформаційної економіки, основні результати інвестицій у людину – накопичення здібностей людей до праці, їх ефективна творча діяльність у суспільстві, підтримання здоров'я.

гральний ефект, то в сучасний час збільшується вкладення капіталу в людські ресурси (це базова вартість людського капіталу). За даними Світового банку майже 2/3 зосереджено капіталу в людський капітал, так як він є генератором нових ідей, пропозицій, ноу-хау, інновацій.

Висновки. Дане дослідження показує, що людський капітал, який є основним елементом інтелектуального капіталу, за рахунок своїх знань, навичок, умінь, досвіду здійснює

свій внесок в економічні результати (підвищує ефективність виробництва, управлінських процесів та конкурентоспроможність), тобто створює додану вартість і доходи підприємства, при цьому задовольняючи потреби споживачів. Для створення інтелектуальної індустрії будуть: головною цінністю виступати ідеї, стиратися межі між наукою і виробництвом, доступ до великих інформаційних потоків, атмосферність і людська теплота, інтелект, ввічливість, культура і креативність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коляденко Д. Л. Людський капітал – фактор інституціональної трансформації в АПК. *Ефективна економіка*. 2017. № 5. С. 62–67.
2. Юхименко П. І. Історія економіки та економічної думки. Харків : Знання, 2011. 646 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / пер. с англ. Москва : Academia, 2004. 944 с.
4. Bell D. Notes on the Post-Industrial Society. *The Public Interest*. 1967. № 7. С. 102–118.
5. Schulz T.W. Human Capital in the International Encyclopedia of the Social Sciences. N. Y., 1968. 384 p.
6. Becher G. Human Capital. N. Y.: Columbia University Press. 1964. 539 p.
7. Бородіна О. М. Людський капітал як основне джерело економічного зростання. *Економіка України*. 2003. № 7. С. 48–53.
8. Менкью Н. Г. Принципы экономики / пер. с англ.; 2-у изд. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 642 с.
9. Фишер С., Дорнбуш Р. Шмалензи Р. Экономика. Москва : Дело ЛТД, 1995. 864 с.
10. Куценко В. І., Євтушенко Г. І. Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення. *Зайнятість та ринок праці: Міжвідомчий науковий збірник*. 1999. № 10. С. 136–145.
11. Edvinsson L., Malone M.S. Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Roots / L. Edvinsson, M. Malone: Harper Business, 1997. 240 p.
12. Кендрік Дж. Совокупный капитал США и его формирование: Пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. А. И. Анчишкина. Москва : Прогресс, 1978. 275 с.

REFERENCES:

1. Koliadenko D. L. (2017) Liudskiy kapital – faktor instytutstionalnoi transformatsii v APK [Human capital is a factor of institutional transformation in the agricultural sector]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 5, pp. 62–67. [in Ukrainian]
2. Iukhymenko P. I. (2011) Istoriia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky [History of economics and economic thought]. Kharkiv: Znannia, 646 p. [in Ukrainian]
3. Bell D. (2004) Hriadushchee postyndustrialnoe obshchestvo. Opyt sotsyalnoho prohozyrovanyia [The coming post-industrial society. The experience of social forecasting]. Moskva: Akademyia, 944 p. [in Russian]
4. Bell D. (1967) Notes on the Post-Industrial Society. *The Public Interest*, no 7, pp. 102–118.
5. Schulz T. W. (1968) Human Capital in the International Encyclopedia of the Social Sciences. N. Y. 384 p.
6. Becher G. (1964) Human Capital. N. Y.: Columbia University Press. 539 p.
7. Borodina O. M. (2003) Liudskiy kapital yak osnovne dzherele ekonomichnoho zrostannia [Human capital as the main source of economic growth]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, no 7, pp. 48–53. [in Ukrainian]
8. Menkiu N. H. (2003) Pryntsypu ekonomyky [Principles of economics]. Sankt-Peterburh: Pyter, 642 p. [in Russian]
9. Fysher S., Dornbush R., Shmalenzy R. (1995) Ekonomyka [Economy]. Moskva: Delo LTD, 864 p. [in Russian]
10. Kutsenko V. I., Yevtushenko H. I. (1999) Liudskiy kapital yak faktor sotsyalnoho zakhystu naseleennia: problemy zmitsnennia [Human capital as a factor of social protection of the population: problems of strengthening]. *Zainiatist ta rynek pratsi: Mizhvidomchyi naukovyi zbirnyk. – Employment and the labor market: Interdepartmental scientific collection*, no. 10, pp. 136–145. [in Ukrainian]
11. Edvinsson L., Malone M.S. (1997) Intellectual Capital. Realizing Your Companys True Value by Finding Its Hidden Roots/ L. Edvinsson, M. Malone.: Harper Business, 240 p.
12. Kendryk Dzh. (1978) Sovokupnyi kapital SShA y eho formyrovanye [The total capital of the United States and its formation]. Moskva: Prohress, 275 p. [in Russian]